

Nota van Antwoord zienswijzen wijziging winningsplan
voor De Wijk Fase 2

Versie 19 februari 2018

Kenmerk 17207957

Volg-nr.	Zienswijze-nr.	Onderdeel	Onderwerp
<i>1</i>			<i>Planmatig beheer</i>
1a	1	Zienswijze	Er worden 11 putten geboord: gesteld wordt dat de locaties niet bekend zijn gemaakt aan de burger.
		Antwoord	<p>De minister constateert dat de 11 boringen in de figuur en tabel bij subparagraaf B3 van het winningsplan voor De Wijk Fase 2 staan aangegeven per productielocatie. Ook de ligging van de productielocaties staan aangegeven in subparagraaf B3 en B3.1 van het winningsplan. Dit winningsplan heeft ter inzage gelegen van 3 november tot en met 14 december 2017. Het uitvoeren van een boring met een mobiele installatie dient in het kader van het Besluit algemene regels milieu mijnbouw (hierna: Barmm) vier weken voorafgaand aan de boring gemeld te worden aan de minister. Een afschrift van de melding wordt volgens artikel 7, lid 4 van het Barmm toegezonden aan burgemeester en wethouders van de gemeente waarin de mobiele installatie zal zijn of is gelegen. Daarnaast wordt van de melding een openbare kennisgeving gepubliceerd in de Staatscourant en in één of meer dag-, nieuws- of huis-aan-huisbladen.</p> <p>De precieze locatie van de putten is niet van belang voor de beoordeling van het winningsplan. Het winningsplan is van belang om te kunnen bezien of de hoeveelheid te winnen delfstoffen, de wijze en het tempo van winning in lijn zijn met een juist planmatig beheer van de delfstof. Ook dient het plan om de gevolgen te beoordelen van de winning uit het voorkomen. In artikel 35 van de Mijnbouwwet is aangegeven wat er in het winningsplan per voorkomen moet worden beschreven. In artikel 24 van het Mijnbouwbesluit zijn de inhoudseisen aan het winningsplan nader uitgewerkt. Daarbij is niet bepaald dat ook iedere put binnen een voorkomen dient te worden beschreven.</p>
		Conclusie	Gelet op bovenstaande onderdelen van de zienswijzen betreffende planmatig beheer zijn geen doorslaggevende gronden om het instemmingsbesluit voor De Wijk Fase 2 te wijzigen.

<i>2</i>			<i>Bodemdaling</i>
2a	1	Zienswijze	Over de bodemdaling wil indiener het volgende kwijt: er staat in de stukken dat de bodemdaling

			"11 cm zal zijn, maar het kan ook meer zijn". Daarin zit een risicofactor.
		Antwoord	De minister stelt op basis van het advies van SodM vast dat het aannemelijk is dat de nog te verwachten bodemdaling als gevolg van gaswinning uit de ondiepe reservoirs van het De Wijk gasveld in het diepste punt van de bodemdalingsskom minder dan 11 cm bedraagt en zal worden bereikt in 2060. De maximaal te verwachten bodemdaling ten gevolge van de gaswinning De Wijk Fase 2 is 16 cm in 2060. De maximaal te verwachten bodemdaling is de verwachte bodemdaling plus de onzekerheid. De minister constateert dat hiermee een inschatting is gemaakt van de "risicofactor" en voldaan is aan de wettelijke eisen.
2b	2	Zienswijze	De indiener stelt dat de bodemdaling cijfers over de afgelopen jaren aangeven dat er in de fase van alleen gaswinning sprake was van bodemdaling en sinds de start van De Wijk Fase 2 dat er sprake is van bodemstijging. De wijze van opereren geeft dus aan dat er communicatie is tussen het gasreservoir en de bodemlagen boven de afsluitende laag direct boven het gasreservoir.
		Antwoord	Deze uiteenzetting is niet correct. Door gaswinning uit het De Wijk gasveld is er sinds de nulmeting van de bodembeweging in 1974 14 cm opgetreden. De verwachting is dat door gaswinning van het De Wijk Fase 2 project er een bodemdaling van minder dan 11 cm, met een maximum van 16 cm, op zal treden. De maximaal te verwachten bodemdaling door alle gaswinningen is berekend door de reeds opgetreden bodemdaling en de te verwachten bodemdaling uit de gaswinning van De Wijk Fase 1 en 2 op te tellen. De minister constateert dat de maximale bodemdaling door gaswinningen circa 29 cm zal bedragen in 2060. De verwachting is niet dat de bodem zal stijgen, omdat er niet meer stikstofgas wordt geïnjecteerd als dat er aardgas wordt geproduceerd.
2c	4,5,7,8,10,11	Zienswijze	Indiener stelt dat artikel 3c in het meet- en regelprotocol van het instemmingsbesluit een aanvulling behoeft; namelijk de consequenties en acties op het moment dat op basis van dit artikel blijkt dat de prognose voor de uiteindelijk verwachte bodemdaling overschreden wordt. Wij verzoeken u een artikel toe te voegen als volgt: "Als uit de rapportage van artikel 3c blijkt, dat de prognose van de bodemdaling van maximaal 16 cm dreigt te worden overschreden, dient de gaswinning tijdelijk te worden stopgezet. De NAM dient over de oorzaak van deze afwijking zo spoedig mogelijk aan het SodM te rapporteren. Pas wanneer duidelijk is hoe de bodemdaling weer in lijn te krijgen is met de prognose, kan, na goedkeuring door het SodM, de winning hervat worden."
		Antwoord	De minister onderschrijft de zienswijze inhoudelijk, maar constateert dat het reeds ondervangen

			<p>is in het instemmingsbesluit en daarom niet als extra voorschrift in het meet- en regelprotocol dient te hoeven toegevoegd. Aan een maximale bodemdaling wordt reeds tegemoetgekomen doordat met dit instemmingsbesluit wordt ingestemd met de door de NAM vastgestelde maximaal te verwachten bodemdaling ten gevolge van de gaswinning De Wijk Fase 2 in 2060 van 16 cm. Wanneer deze waarde verwacht wordt te worden overschreden voldoet het winningsplan niet meer en kan de gaswinning niet worden voortgezet op basis van dit winningsplan.</p> <p>In het meet- en regelprotocol worden grenswaarden aangegeven door de NAM en er zal in beschreven worden hoe de NAM en SodM handelen wanneer deze grenswaarden bereikt worden. Uw zienswijze is grotendeels ondervangen door artikel 3f van het meet- en regelprotocol, waarin een beslis- en escalatiestructuur beschreven dient te worden wanneer de bodemdaling meer is dan een centimeter op de monitoringslocatie.</p> <p>Ten aanzien van de voorwaarde dat de gaswinning in bepaalde omstandigheden tijdelijk of gedeeltelijk wordt stilgelegd constateert de minister dat een dergelijk ingrijpen het houden van toezicht betreft. Het is de verantwoordelijkheid van SodM om op te treden wanneer uit de bandbreedtes van het winningsplan wordt getreden of wanneer effecten groter blijken te zijn. Tevens mag bij overschrijding van de verwachte bodemdaling de gaswinning niet worden voortgezet op basis van dit winningsplan.</p>
		Conclusie	Gelet op bovenstaande onderdelen van de zienswijzen betreffende bodemdaling zijn geen doorslaggevende gronden om het instemmingsbesluit voor De Wijk Fase 2 te wijzigen.

3			<i>Bodemtrilling</i>
3a	3	Zienswijze	Indiener stelt dat slechts met algemene oude gegevens wordt aangenomen dat zich niet tot nauwelijks seismische risico's zullen voordoen. Trillingen worden zonder nadere onderbouwing uitgesloten. Met in achtneming van de kennis van nu - wij verwijzen hiervoor naar de bevindingen bij Huizinge in 2012 - is de huidige stand van zaken gewijzigd. Deze risico's moeten beter onderzocht worden, maar vooral op voorhand (zoveel mogelijk) uitgesloten worden.
		Antwoord	Indiener stelt dat slechts met algemene oude gegevens wordt aangenomen dat zich geen seismische risico's zullen voordoen, zonder te verwijzen naar de betreffende passage. In zijn algemeenheid geldt, dat alle informatie wordt meegenomen om tot een zorgvuldige berekening van het seismische risico te komen. Zolang de gebruikte informatie naar de huidige maatstaven op een correcte en zorgvuldige manier is verkregen/gemeten, is de ouderdom van de gebruikte gegevens geen probleem.

			<p>Met het per 1 januari 2017 in werking treden van de gewijzigde Mijnbouwwet is er nu ook een wettelijke grondslag voor het in acht nemen van de aanbevelingen uit het OVV-rapport en is het toetsingskader en procedure om te komen tot een winningsplan gewijzigd. In dit besluit is het winningsplan dan ook getoetst aan het nieuwe toetsingskader. Dit betekent dat het winningsplan voor De Wijk Fase 2 is uitgebreid met een seismische risico analyse (SRA) waardoor er expliciet aandacht uitgaat in het winningsplan naar de risico's voor omwonenden, gebouwen en infrastructuur.</p> <p>Het De Wijk Fase 2 project is onderdeel van de gaswinning De Wijk, waar al sinds 1953 gas wordt gewonnen en waar in die periode geen bodemtrillingen zijn geregistreerd. De minister concludeert in het instemmingsbesluit, op basis van de seismische risico analyse van de NAM en het advies van SodM en TNO, dat de kans dat zich een beving voordoet als gevolg van gaswinning uit het gasveld De Wijk Fase 2 verwaarloosbaar is.</p>
		Conclusie	Gelet op bovenstaande onderdelen van de zienswijzen betreffende bodemtrilling zijn geen doorslaggevende gronden om het instemmingsbesluit voor De Wijk Fase 2 te wijzigen.

4			<i>Schade door bodembeweging</i>
4a	1	Zienswijze	Indiener spant zich in om een stichting op te richten met als doel de overheid en de NAM te verplichten op voorhand een bankgarantie (escrow) te stellen gebaseerd op de gemiddelde WOZ waarde van het onroerend goed in het winningsgebied. Indiener denkt daarbij aan 10-15% van de gezamenlijke WOZ waarde.
		Antwoord	De minister heeft uw zienswijze ter kennisgeving aangenomen.
4b	1	Zienswijze	Indiener is eigenaar van grond en een huis in Koekange en stelt dat alle directe en indirecte gevolgschade ten laste komt van de burger. Factoren die daarbij een rol spelen zijn ondermeer de kosten van de grondverzakking (onvoorspelbaar), aanpassing van de waterhuishouding door het Waterschap en bestuursrechterlijke procedures. Dit alles vertaalt zich in hogere lasten voor de burger (Waterschapslasten, procedurekosten, belastingverhoging). De NAM maakt winst en de burger betaalt.
		Antwoord	De operator heeft op basis van de Mijnbouwwet een zorgplicht ten aanzien van de uitvoering van zijn mijnbouwactiviteiten en moet maatregelen nemen om mijnbouwschade en onveilige situaties

			<p>te voorkomen. Omwonenden die door bodembeweging als gevolg van de gaswinning van de NAM toch denken schade te hebben, kunnen hun schadeclaim indienen bij de NAM. Mocht een burger of bedrijf vermoeden dat schade aan een bouwwerk of anderszins door mijnbouwactiviteiten aan de orde is en niet precies weten hoe of bij welke mijnbouwonderneming dit aanhangig gemaakt kan worden, dan kan dit vanaf 1 januari 2017 worden gemeld bij het Landelijk Loket Mijnbouwschade. Dit loket begeleidt de melder en kan ervoor zorgdragen dat een instantie (zoals bijvoorbeeld de Tcbb) een uitspraak doet over de oorzaak van de schade.</p> <p>De NAM is aansprakelijk voor alle schade ten gevolge van gaswinning. De NAM is verantwoordelijk voor de kosten die voortvloeien uit het nemen van mitigerende maatregelen voor de waterhuishouding en voor de de kosten gerelateerd aan grondverzakking, ten gevolge van de gaswinning.</p>
4c	2	Zienswijze	<p>Gemelde schade (4 jaar geleden) wordt door partijen niet serieus genomen. Sterker, de gemelde schade wordt niet eens behandeld dan wel beoordeeld.</p>
		Antwoord	<p>De NAM heeft op basis van de Mijnbouwwet een zorgplicht ten aanzien van de uitvoering van zijn mijnbouwactiviteiten en moet maatregelen nemen om mijnbouwschade en onveilige situaties te voorkomen. Omwonenden die door bodembeweging als gevolg van de gaswinning van de NAM toch denken schade te hebben, kunnen hun schadeclaim indienen bij de NAM. Mocht een burger of bedrijf vermoeden dat schade aan een bouwwerk of anderszins door mijnbouwactiviteiten aan de orde is en niet precies weten hoe of bij welke mijnbouwonderneming dit aanhangig gemaakt kan worden, dan kan dit vanaf 1 januari 2017 worden gemeld bij het Landelijk Loket Mijnbouwschade. Dit loket begeleidt de melder en kan ervoor zorgdragen dat een instantie (zoals bijvoorbeeld de Tcbb) een uitspraak doet over de oorzaak van de schade. Medewerkers van het Landelijk Loket Mijnbouwschade kunnen ondersteunen door samen met de betrokkenen de juiste route te vinden om duidelijkheid te krijgen over de oorzaak van de schade en zo mogelijk een schadevergoeding. Medewerkers van het Landelijk Loket Mijnbouwschade volgen de voortgang van de schadeclaim.</p> <p>Als er, zoals indiener vermeldt, nog geen beoordeling van de schade heeft plaatsgevonden, kunt u contact opnemen met het Landelijk Loket Mijnbouwschade.</p>
4d	2	Zienswijze	<p>Indiener is van mening dat het winningsplan niet geactualiseerd mag worden voordat absoluut duidelijk is dat er geen verdere materiële en/of immateriële schade als gevolg van bodembeweging en/of bodemdaling door de gaswinning in De Wolden/Koekange zal ontstaan. Er wordt in het winningsplan voorbij gegaan aan het risico op mijnbouwschade. U bent gehouden</p>

			<p>daar acht op te slaan en de belangen en de veiligheid van de inwoners van De Wolden/Koekange mee te laten wegen op grond van de Algemene Wet Bestuursrecht en artikel 1.1 lid 2 Wabo jo. Art. 1.1 van de wet milieubeheer.</p>
		Antwoord	<p>Ter beoordeling of met een wijziging van het winningsplan kan worden ingestemd, wordt het winningsplan getoetst aan artikel 36, eerste lid, van de Mijnbouwwet. De minister kan slechts geheel of gedeeltelijk instemming weigeren of daaraan voorschriften of beperkingen verbinden:</p> <ul style="list-style-type: none"> a. indien het in het winningsplan aangeduide gebied door de minister niet geschikt wordt geacht voor de in het winningsplan vermelde activiteit om reden van het belang van de veiligheid voor omwonenden of het voorkomen van schade aan gebouwen of infrastructurele werken of de functionaliteit daarvan, b. in het belang van het planmatig beheer van voorkomens van delfstoffen, c. indien nadelige gevolgen voor het milieu ontstaan, of d. indien nadelige gevolgen voor de natuur worden veroorzaakt. <p>In het winningsplan is in de paragrafen C3, C4, C5 en D3, D4, D5 ingegaan op maatregelen die de gevolgen van schade door bodemdaling of bodemtrilling beperken of voorkomen. Een zekere mate van bodemdaling en een bepaalde kans op een lichte geïnduceerde aardbeving is echter inherent aan gaswinning. Naast het zo nodig beperken van snelheid of omvang van de gasproductie, wordt ingezet op het beperken van de eventuele gevolgen van de gaswinning voor de omgeving. Het risico op mijnbouwschade wordt in het winningsplan behandeld in bovenstaande paragrafen en is een belangrijk onderdeel van de SRA. Tevens vormt mijnbouwschade een apart toetsingskader in het instemmingsbesluit, waardoor de minister zich niet kan vinden in uw stelling dat er voorbij gegaan wordt aan het risico op mijnbouwschade. Ook is bij een wijziging van het winningsplan in principe afdeling 3.4 van de Algemene wet bestuursrecht (Awb) van toepassing verklaard, waardoor de mogelijkheid van het indienen van zienswijzen is ontstaan. Op deze wijze is getracht het burgerperspectief nadrukkelijk mee te nemen in de besluitvorming. Artikel 1.1 lid 2 Wabo jo. Art. 1.1 van de wet milieubeheer is van toepassing op de omgevingsvergunning van een mijnbouwwerk. Het toetsingskader voor een winningsplan is beschreven in artikel 36 van de Mijnbouwwet. De minister constateert dat in het instemmingsbesluit reeds voldaan wordt aan het toetsen op het risico op mijnbouwschade en neemt de zienswijze om die reden niet over.</p>
4e	2	Zienswijze	<p>Indiener stelt dat het winningsplan niet rept over risico's voor de mens en voor gebouwen. Indiener wijst er op dat tot op heden geen bevingen en/of trillingen zijn geregistreerd in het</p>

			<p>gasveld De Wijk. Het KNMI registreert bevingen/trillingen lager dan 1,5 op de schaal van Richter niet. Echter, door de burgers zijn wel trillingen waargenomen. Tevens kan indiener melden dat in het gasveld De Wijk in het geheel geen seismologische meetapparatuur is geplaatst door KNMI. Voorts vraagt indiener om vooraf een inventarisatie te maken van reeds bestaande gebouwschade, uiteraard uitgevoerd door een volstrekt onafhankelijke organisatie. Alleen op deze wijze, zgn nulmeting, kan er vastgesteld worden wat verdere mijnbouw voor effect heeft op de bestaande bebouwing.</p>
		Antwoord	<p>De subparagrafen C3 en D3 in het winningsplan voor De Wijk Fase 2 behandelen specifiek de eventueel te verwachten schade aan bouwwerken en natuur en milieu. In het instemmingsbesluit is het belang van de veiligheid voor omwonenden of het voorkomen van schade aan gebouwen of infrastructurele werken of de functionaliteit daarvan (art. 36 Mbw) een belangrijk toetstingskader, dat in subparagraaf 6.4 van het instemmingsbesluit beoordeeld wordt. De minister concludeert in het instemmingsbesluit dat de veiligheid voor omwonenden niet in het geding is en dat, in navolging van het advies van de Tcbb, de kans op schade aan bouwwerken en openbare infrastructuur verwaarloosbaar is.</p> <p>Weliswaar is er geen seismologische meetapparatuur aanwezig van het KNMI boven het De Wijk gasveld, maar eventuele bodemtrillingen in het gasveld worden wel geregistreerd. Het huidige KNMI meetnetwerk detecteert en lokaliseert bodemtrillingen met een magnitude 1-1,5 en hoger op de schaal van Richter in de regio van de gaswinning De Wijk Fase 2. Indiener stelt dat er door burgers bodemtrillingen zijn waargenomen. Bodemtrillingen worden niet alleen door gaswinning veroorzaakt, maar kunnen ook door activiteiten aan het aardoppervlak veroorzaakt worden. Door het KNMI zijn geen trillingen geregistreerd. Via de website van het KNMI kunnen bevingen online gemeld worden, zodat ze eventueel beter onderzocht kunnen worden.</p> <p>De minister constateert dat in artikel 5 van het instemmingsbesluit reeds een opname (nulmeting) van de bouwkundige staat is voorgeschreven en dat de zienswijze om die reden niet zal worden overgenomen.</p> <p>Voor het vaststellen van de representatieve selectie voor de opname van de bouwkundige staat zal de NAM in overleg met de betreffende gemeente bepalen welke gebouwen geselecteerd worden. De opname van de bouwkundige staat zal uitgevoerd worden door een derde partij. Aangezien de NAM verantwoordelijk is voor de opname van de bouwkundige staat zal de NAM een partij inhuren om dit werk uit te voeren. Het plan van aanpak voor de opname van de bouwkundige staat zal ter controle worden ingediend bij de minister.</p>

4f	2,6	Zienswijze	<p>Er bestaan grote zorgen bij de bewoners van De Wolden/Koekange over de gevolgen van de gaswinning. Er is al veel materiële schade aan gebouwen met waardevermindering van onroerend goed tot gevolg. Er is ook veel immateriële schade.</p> <p>Als er toch schade ontstaat, dient daarvoor een regeling te gelden waardoor de NAM aansprakelijk is voor die schade.</p> <p>Schades moeten vergoed worden binnen niet al te lange termijn.</p> <p>Onafhankelijke schadebepaling (materiële zowel als immateriële) en (schade)betaling vanuit een schadefonds zouden een goede bijdrage kunnen leveren om dat resultaat te behalen.</p> <p>Als de regels van het Burgerlijk Recht van toepassing zijn, zou er omkering van de bewijslast moeten volgen naar mijn mening, om zo de burgers te ontlasten van de hoge druk (qua geld, inspanning e.d.) in verband met hun bewijslast en niet te ontmoedigen om een -schadeprocedure te starten.</p>
		Antwoord	<p>De minister begrijpt uw zorgen omtrent de gevolgen van de gaswinning die u als bewoner heeft. De NAM heeft op basis van de Mijnbouwwet een zorgplicht ten aanzien van de uitvoering van zijn mijnbouwactiviteiten en moet maatregelen nemen om mijnbouwschade en onveilige situaties te voorkomen. Omwonenden die door bodembeweging als gevolg van de gaswinning van de NAM toch denken schade te hebben, kunnen hun schadeclaim indienen bij de NAM. Mocht een burger of bedrijf vermoeden dat schade aan een bouwwerk of anderszins door mijnbouwactiviteiten aan de orde is en niet precies weten hoe of bij welke mijnbouwonderneming dit aanhangig gemaakt kan worden, dan kan dit vanaf 1 januari 2017 worden gemeld bij het Landelijk Loket Mijnbouwschade. Dit loket begeleidt de melder en kan ervoor zorgdragen dat een instantie (zoals bijvoorbeeld de Tcbb) een uitspraak doet over de oorzaak van de schade.</p> <p>Als een oorzakelijk verband tussen de schade en de gaswinning van de NAM wordt vastgesteld, dan moet de NAM deze schade vergoeden (Burgerlijk Wetboek Boek 6 artikel 177). Zou de NAM hier niet (meer) toe in staat zijn, dan vindt vergoeding plaats uit het Waarborgfonds mijnbouwschade. Aangezien deze verplichtingen direct voortvloeien uit de wet, hoeft hierover geen voorschrift te worden opgenomen in dit instemmingsbesluit.</p> <p>De minister wijst erop dat er op 7 september 2017 vanuit de koepelorganisatie van Nederlandse gasproducenten (NOGEPa), waar ook de NAM bij is aangesloten, een 'Gedragscode gaswinning kleine velden' is uitgebracht waarin hoofdstuk 5 afspraken bevat over goede, open en transparante communicatie en contact met de belanghebbenden en de omgeving.</p> <p>Aangezien indiener stelt dat er al veel schade is in de regio De Wolden/Koekange is navraag bij</p>

			<p>de NAM gedaan. De NAM stelt dat er enkele meldingen van schade aan gebouwen in de omgeving van het De Wijk gasveld zijn ingediend. Deze schademeldingen konden niet aan de gaswinning gerelateerd worden.</p> <p>De minister wijst erop dat een ieder die schade ondervindt ten gevolge van de gaswinning, verzocht wordt deze schade te melden, zodat een beter beeld van de omvang van de schade vastgesteld kan worden.</p> <p>Voor omwonenden van het Groningen gasveld geldt de omgekeerde bewijslast. Voor zover het de Groningse situatie betreft, zijn de omvang van het aantal schadegevallen en de gelijksoortigheid ervan een argument om een bewijsvermoeden in te voeren (Kamerstuk II 2015/2016, 34348, nr 6).</p> <p>De Tcbb verkent momenteel op verzoek van de minister de optie om voor heel Nederland (met uitzondering van Groningen) te komen tot een generieke, landelijke aanpak voor een onafhankelijke afhandeling van mijnbouwschade, tegen de achtergrond van het schadeprotocol Groningen. Een dergelijk schadeprotocol is te zijner tijd ook van toepassing op De Wijk Fase 2.</p>
4g	2	Zienswijze	<p>Indiener stelt dat de integriteit van de putten niet gewaarborgd is. Dit geldt zowel voor de geabandonneerde als de geboorde nieuwe putten. Op pagina 13 van het winningsplan wordt gesproken over een oorspronkelijke druk van 61 bar, terwijl in het advies van SodM wordt gesproken over een originele druk van 63 bar. De door SodM toegestane maximale injectiedruk 70 bar ITHP (Injection Tubing Head Pressure). De drukval over de tubing is maximaal 1 bar, zodat een IBHP (Injection Bottom Hole Pressure) ter hoogte van de LCCS (Last Cemented Casing Shoe) overblijft van 69 bar. Bij de aanwezigheid van een lekkage pad startend bij de LCCS op 408 m TVD (True Vertical Depth) is er sprake van een hydrostatische druk van 40,8 bar. Dit levert een drukverschil op van 21 bar, waardoor lekkage optreedt vanuit het reservoir naar het maaiveld. Doordat de hydrostatische druk in het lekkage pad verandert door de aanwezigheid van gas, zal het drukverschil alleen maar toenemen.</p>
		Antwoord	<p>De oorspronkelijke reservoir druk in het veld is inderdaad 61 bar volgens de beschrijving in het winningsplan. De 63 bar heeft betrekking op de drukk begrenzing die het advies van SodM van 16 december 2016.</p> <p>Deze stelling dat "de putintegriteit niet is gewaarborgd" veronderstelt een lekkage pad zodra de injectiedruk hoger is dan de hydrostatische druk. De putten en afsluitende laag zouden dan geen drukverschil kunnen weerstaan als barrière tegen lekkage. Die veronderstelling klopt niet. De stelling komt niet overeen met de testdata. Bovendien houdt de stelling geen rekening met de</p>

			<p>gesteentedruk die een eventueel lekkagepad dichtdrukt. Voor het opendrukken van een eventueel lekkagepad moet de injectiedruk hoger zijn dan de gesteentedruk.</p> <p>De extended leak-off test laat zien dat een mogelijk bestaande scheur zal sluiten bij een injectiedruk van 74 bar vanuit put WYK-202. Bovenop de hydrostatische druk van 40,8 bar is dus nog 33 bar extra nodig om een lekkagepad open te drukken. Dit geldt in de situatie dat zo'n lekkagepad reeds aanwezig zou zijn in de vorm van een scheurtje ergens rond de basis van de put. Een extra druk van minimaal 5 bar is nodig (fracture propagation druk van 79 bar) in geval dat de scheur nog moet groeien om een lekkagepad te vormen.</p> <p>In dit besluit wordt een conservatieve 70 bar injectiedruk als limiet opgelegd. Dit is ruim onder de 74 bar, de grenswaarde die geldt in het negatieve geval dat al een scheurtje aanwezig is dat kan worden opgedrukt.</p> <p>In Artikel 2 van het instemmingsbesluit wordt besloten dat de injectiedruk bij de injectieputten niet hoger dan 70 bar (Bottom hole pressure, BHP) mag zijn. Dit is niet correct. De toelichting in het SodM advies stelde voor om een maximale injectiedruk bovenaan de put op te leggen om daarmee de onzekerheid over de grootte van de drukval in de put weg te nemen. Om die reden zal Artikel 2, maar ook in de toelichting op het instemmingsbesluit, worden vervangen door:</p> <p>De injectiedruk bij de injectieputten is niet hoger dan 70 bar gemeten aan het maaiveld.</p>
4h	2	Zienswijze	<p>De NAM geeft in haar winningsplan (p14) aan dat injectie- en productie putten een potentieel lekkagepad naar het maaiveld vormen. Indiener stelt dat stikstof lekkage langs de put "verweking" veroorzaakt van de grond door de verschillende dichtheden tijdens de lekkage. De "verweking" zorgt voor ongelijkmatige zettingen van de gebouwen in de leefomgeving van De Wijk Fase 2 ontwikkeling.</p>
		Antwoord	<p>Inderdaad identificeert de NAM de injectie- en productieputten als potentiële lekkagepaden. Echter, deze potentiële paden zijn afgesloten binnen de opgelegde druklimieten.</p> <p>De NAM moet het gasveld zo opereren dat lekkage van stikstof langs de put wordt voorkomen. Het SodM als toezichthouder ziet erop toe dat eventuele lekkage vroegtijdig wordt gesignaleerd. De putten hebben meerdere beschermwanden en afgesloten tussenruimtes. Een drukverandering in de tussenruimten wordt direct gesignaleerd in het slechte geval dat een lekkage pad via de put ontstaat. De toezichthouder ziet erop toe dat de NAM deze signalering correct toepast en</p>

			<p>maatregelen treft in het slechte geval dat een klein volume gas in een tussenruimte van de put terecht komt. Met deze beheersmaatregelen moet de NAM ervoor zorgen dat geen gas buiten het reservoir kan weglekken of in de bodem terecht komt.</p> <p>Verweking van de bodem door put lekkage is daarom geen reëel risico omdat eventuele lekkage eerst via de tussenruimte van de put omhoog moet komen, waar het gesignaleerd wordt en omdat de volumes van het gelekte gas beperkt zullen zijn.</p>
4i	2	Zienswijze	<p>In document 170120 NL Bijlage injectiedruk wordt ingegaan op extended leak-off test van WIJK-202, waarbij een vraagteken is geplaatst in figuur 3 bij second closure. Indiener stelt daarom dat bij de interpretatie van de testen onduidelijkheid is gegeven in de uitkomst en de kwaliteit van de meting. Ook de dubbele leak-off werpt dezelfde vragen op over kwaliteit en de interpretatie van de meting. Immers is dit leak-off naar de formatie of reeds de propagatie van een lekkage pad tussen de cementatie en de boorwand van WIJK-202.</p>
		Antwoord	<p>Gezien de vraagstelling blijkt dat indiener beschikt over technische kennis ten aanzien van mijnbouwtechnieken, is gekozen om de zienswijze met gebruik van de adequate termen te beantwoorden. In figuur 3 van het document "170120 NL Bijlage injectiedruk" wordt aangegeven dat er mogelijk een tweede closure geobserveerd is. Deze kan het effect zijn van het sluiten van een kleinere fracture rondom de put. Aangenomen wordt dat het eerste fracture closure punt (20,7 bar) een indicatie is van de grotere fracture die representatiever is voor een meting van de minimale spanning in het gesteente. Het mogelijke sluiten van de kleinere fracture is minder representatief voor deze waarde omdat de spanningen lokaal worden beïnvloed door de put zelf.</p> <p>Ook in geval de minder scherpe knik bij 19,5 bar als markerering van fracture closure zou worden genomen dan valt de uitkomst binnen de door SodM gespecificeerde veiligheidsmarge. In geval van de subtiele knik van 19,5 bar is de uitkomst 74 bar i.p.v. 77 bar closure pressure.</p> <p>In het besluit wordt uitgegaan van een bovengrens van de injectiedruk van 70 bar om de onzekerheden van interpretatie te ondervangen.</p>
4j	2	Zienswijze	<p>Indiener constateert dat de LOT-resultaten tot verschillende leak-off gradiënten leiden bij verschillende dieptes. Om tot een algemene maximale IBHP dient de leak-off van 18,7 bar beschouwd te worden van WIJK-202. Dan is de leak-off gradiënt: 1,73 bar/10 m. Dit leidt bij een top van de formatie van 420 m TVD tot een maximale druk van 73 bar.</p>

		Antwoord	<p>Gezien de vraagstelling blijkt dat indiener beschikt over technische kennis ten aanzien van mijnbouwtechnieken, is gekozen om de zienswijze met gebruik van de adequate termen te beantwoorden. Het klopt dat de LOT-resultaten voor put WYK-202 twee knikpunten laten zien: één knikpunt door leak-off bij 24,7 bar aan oppervlakte druk, een tweede bij 18,7 bar.</p> <p>Het openen van een nieuwe of bestaande scheur is één van de mogelijke oorzaken voor een knikpunt door leak-off. Een tweede mogelijke oorzaak is het weglekken in de poriën van het gesteente voordat een scheurtje kan worden opeengedrukt. Door de leak-off test te verlengen en vast te stellen hoe de druk zich verder ontwikkelt, kan de druk worden bepaald waarbij een scheur zich weer sluit. Voor put WYK-202 is zo'n uitgebreide test uitgevoerd.</p> <p>Doorgaans is een lagere druk nodig om een potentiële scheur te sluiten (closure pressure). De closure pressure geldt daarom als een meer conservatieve bovengrens van de injectiedruk.</p> <p>SodM en TNO beoordelen dat de NAM de maximale veilige druk op de diepte van het reservoir (420 meter referentiediepte) goed heeft bepaald op basis van de closure pressure van 74 bar. Wanneer zou worden uitgegaan van het 18,7 bar knikpunt uit de leak-off test als druk waarbij een scheur zou zijn opengedrukt, dan volgt daaruit inderdaad een iets lagere druk van 73 bar.</p> <p>SodM heeft deze onzekerheden in de interpretatie uitdrukkelijk meegewogen. Mede op basis daarvan adviseerde SodM een lagere maximale injectiedruk van 70 bar en is dat advies overgenomen in Artikel 2 van het instemmingsbesluit.</p>
4k	2	Zienswijze	<p>Doordat de completions van geabandonneerde putten door het gasveld gaan van De Wijk Fase 2 is het volgens indiener onverstandig een hogere druk toe te staan, omdat de completions oud zijn en daardoor een lagere leak-off gradiënt hebben dan de leak-off gradiënt, die in voornoemde bijlage over injectie druk wordt gehanteerd. Hierdoor is reeds gas weggelekt uit de formatie waardoor gebouwschade in met name Koekange is ontstaan in de laatste 5 jaren.</p>
		Antwoord	<p>Gezien de vraagstelling blijkt dat indiener beschikt over technische kennis ten aanzien van mijnbouwtechnieken, is gekozen om de zienswijze met gebruik van de adequate termen te beantwoorden. De leak-off gradiënt is een maat voor de spanning in het gesteente en is daarmee onafhankelijk van de conditie van de put. In het geval dat de putten zouden lekken zou er nu al een permante lekkage moeten zijn, vanwege de overdruk in het gasreservoir. Hier zijn geen aanwijzingen voor. Ook de reeds geabandonneerde putten zijn onderworpen aan een monitoring periode om zeker te stellen dat er geen lekkage was, voordat men over gegaan is op</p>

			<p>abandonnering van de put locaties.</p> <p>De NAM is verantwoordelijk voor alle putten in of buiten bedrijf die invloed kunnen hebben op de afsluiting van het reservoir en het daarin geïnjecteerde stikstof. De NAM heeft in 2017 de kwaliteit van een aantal bestaande putten onderzocht en aan SodM gerapporteerd. Deze rapportage is onderdeel van de reguliere wettelijke verplichting van NAM die ook voor de huidige winning van De Wijk Fase 1 geldt. Het SodM houdt daar toezicht op.</p> <p>Het besluit stelt bovendien dat de NAM een risicoanalyse uitvoert op de putten die voor 1976 geboord of verlaten zijn als extra waarborg van de integriteit van alle in het veld aanwezig putten.</p>
41	2	Zienswijze	<p>Indiener verzoekt om het winningsplan niet om te zetten in een definitief besluit. De aardgaswinning heeft al te grote gevolgen gehad voor de bevolking van De Wolden/Koekange. Ook moet de veiligheid van hun woningen worden gegarandeerd en moet de overheid gepaste compensatie bieden voor slachtoffers en toekomstige schade voorkomen. Mijnbouw gedupeerden uit Drenthe kunnen nu alleen via een rechterlijke procedure hun "gelijk" afdwingen. Dit heeft tot gevolg dat veel gedupeerden op voorhand afzien van schademelding. Immers, het is vechten als Klein Duimpje tegen een enorme reus. Indiener dringt erop aan in de geest van de uitspraken van de VN-mensenrechtencommissie te handelen, de gaswinning in De Wolden te stoppen en de instemming met het winningsplan te weigeren.</p>
		Antwoord	<p>Indiener blijkt ervan uit te gaan dat er schade zal optreden, terwijl de minister in de beoordeling tot de conclusie komt dat er voldoende maatregelen zijn opgenomen in de voorschriften en juridische waarborg om zijn instemming op het instemmingsbesluit op het winningsplan te geven.</p> <p>De NAM heeft op basis van de Mijnbouwwet een zorgplicht ten aanzien van de uitvoering van zijn mijnbouwactiviteiten en moet maatregelen nemen om mijnbouwschade en onveilige situaties te voorkomen. Omwonenden die door bodembeweging als gevolg van de gaswinning van de NAM toch denken schade te hebben, kunnen hun schadeclaim indienen bij de NAM. De minister raadt het ten sterkste af om op voorhand af te zien van de schademelding. Door het niet melden van schade wordt de eventuele omvang en orde grootte van de mogelijke schade ook niet zichtbaar en kan er niet naar gehandeld worden.</p> <p>U stelt dat alleen via een rechterlijke procedure uw gelijk kan worden afgedwongen. Ik wil u er nadrukkelijk op wijzen dat u de schade allereerst bij de NAM dient te melden. Zij zullen uw</p>

			<p>schademelding in behandeling nemen en laten onderzoeken of de schade inderdaad een gevolg is van de gaswinning in De Wijk. De minister wijst er op dat medewerkers van het Landelijk Loket Mijnbouwschade kunnen ondersteunen door samen met de indiener van schade de juiste route te vinden om duidelijkheid te krijgen over de oorzaak van de schade en zo mogelijk een schadevergoeding. Dit loket begeleidt de melder en kan ervoor zorgdragen dat een instantie (zoals bijvoorbeeld de Tcbb) een uitspraak doet over de oorzaak van de schade.</p> <p>De Tcbb verkent momenteel op verzoek van de minister de optie om voor heel Nederland (met uitzondering van Groningen) te komen tot een generieke, landelijke aanpak voor een onafhankelijke afhandeling van mijnbouwschade, tegen de achtergrond van het schadeprotocol Groningen. Een dergelijk schadeprotocol is te zijner tijd ook van toepassing op De Wijk Fase 2. De minister ziet geen enkel verband tussen het winningsplan voor De Wijk Fase 2 en de uitspraken van de VN-mensenrechtencommissie. De zienswijze zal niet worden overgenomen.</p>
4m	3	Zienswijze	<p>Indiener verzoekt een nulmeting te verrichten van de eigen woning. Indiener stelt voor zelf foto's te maken en de scheuren op te meten, maar wil dan zeker weten of de NAM dit als bewijsmateriaal erkent en als uitgangspunt accepteert, mocht er onverhoopt toch meer schade ontstaan aan het huis.</p>
		Antwoord	<p>De minister concludeert in het instemmingsbesluit dat de kans op een geïnduceerde beving ten gevolge van de gaswinning uit het De Wijk Fase 2 project verwaarloosbaar is. Gelet op deze verwachting is er geen inhoudelijke aanleiding tot het voorschrijven van een representatieve opname van de bouwkundige staat (nulmeting). De minister kan zich echter voorstellen dat om eventuele toekomstige schade aan bouwwerken door de gaswinning De Wijk Fase 2 beter te kunnen aantonen, het nodig kan zijn om een opname van de bouwkundige staat voorhanden te hebben. Om die reden is in artikel 5 van het instemmingsbesluit een opname van de bouwkundige staat van een representatieve selectie van voor bodembeweging gevoelige bouwwerken voorgeschreven.</p> <p>Zoals gesteld in de zienswijze, is niet voorgeschreven hoeveel en welke bouwwerken precies bij de opname moeten worden betrokken. Een representatieve selectie houdt in dat een zorgvuldig gekozen selectie van voor bodembeweging gevoelige gebouwen wordt gemaakt. Bij de selectie kan onder andere de leeftijd, de bouwkundige constructie van een bouwwerk evenals de status van gemeentelijk of Rijksmonument een rol spelen. De representativiteit is gelegen in het feit dat de meetresultaten ook bruikbaar dienen te zijn voor het beter kunnen vaststellen van eventuele schade gedurende de gaswinning aan bouwwerken in het invloedsgebied die niet onderhevig zijn geweest aan de bouwkundige opname.</p>

			<p>Aan een opname bouwkundige staat zijn richtlijnen verbonden. Wanneer een woning niet is ingedeeld in de representatieve selectie, dan kan de bewoner ook zelf een opname bouwkundige staat laten uitvoeren. De gemaakte kosten kunnen dan niet verhaald worden bij de operator. Aangezien er nog geen precedent is, is het nog niet duidelijk of het zelf maken van de foto's en het opmeten van scheuren (gedeeltelijk) rechtsgeldig is.</p> <p>De minister heeft toegezegd om per 1 januari 2018 de bevindingen met betrekking tot de opname bouwkundige staat te evalueren en neemt daarin de rechtsgeldigheid van het laten uitvoeren van de opname bouwkundige staat door een andere partij of het maken van eigen foto's in mee.</p>
4n	3	Zienswijze	<p>Indiener wil op voorhand vastgelegd hebben dat - indien er onverhoopt schade optreedt - de door de belanghebbenden te besteden tijd aan het behartigen van hun belangen om de schade te herstellen, eveneens integraal wordt vergoed.</p> <p>Bij sterfte van bomen is er een herplantplicht, alsmede het risico van belastingschade indien de aanwijzing als NSW-landgoed vervalt, waar in casu sprake van is. Ook die schade zou vergoed dienen te worden.</p>
		Antwoord	<p>Op grond van het Burgerlijk Wetboek Boek 6, artikel 177, is het mijnbouwbedrijf aansprakelijk voor schade die ontstaat door de aanleg of het in werking hebben van een mijnbouwwerk. Als er een oorzakelijk verband tussen de schade en de gaswinning van de NAM wordt vastgesteld dan moet de NAM deze schade vergoeden. Het verschilt per situatie welke kosten voor schadevergoeding in aanmerking komen. Hier kan op voorhand geen uitspraak over worden gedaan.</p> <p>Bovendien verkent de Tcbb momenteel op verzoek van de minister de optie om voor heel Nederland (met uitzondering van Groningen) te komen tot een generieke, landelijke aanpak voor een onafhankelijke afhandeling van mijnbouwschade, tegen de achtergrond van het schadeprotocol Groningen. Een dergelijk schadeprotocol is te zijner tijd ook van toepassing op De Wijk Fase 2.</p>
4o	5,7,10,11	Zienswijze	<p>Het waterhuishoudkundig onderzoek, waarop het ontwerp instemmingsbesluit is gebaseerd, geeft bij bodemdaling de gevolgen op de waterhuishouding weer. Echter, dit onderzoek benoemt niet de gevolgen van deze bodemdaling op de gebruiksfuncties in het gebied en de maatregelen die nodig zijn om deze functies te behouden. De kosten voor het nemen van de maatregelen, zijn mogelijk zeer significant.</p> <p>Het ontwerp instemmingsbesluit verwijst naar wet- en regelgeving om geleden schade vergoed te</p>

			krijgen. Het ontwerp instemmingsbesluit voorziet echter niet in het op voorhand vergoed krijgen van kosten om voorzienbare schade te voorkomen (en daarmee de functies in het gebied te handhaven).
		Antwoord	De NAM schrijft in subparagraaf C5 van het winningsplan dat "eventuele kosten die voortvloeien uit het nemen van mitigerende maatregelen als gevolg van veranderingen in grondwaterspiegel door de bodemdaling zullen worden vergoed door de NAM". Aangezien de NAM in het winningsplan reeds heeft gesteld dat zij de eventuele kosten voor mitigerende maatregelen die het waterschap maakt op zich neemt en de minister hiermee instemt, stemt de minister in met de vergoeding van de eventuele kosten door de NAM voor mitigerende maatregelen. Het is om die reden niet nodig om in het instemmingsbesluit ditzelfde ook als voorschrift op te nemen.
4p	6	Zienswijze	Indiener begrijpt de opmerking, zonder een vorm van verdere argumentering, niet van de minister in het ontwerp instemmingsbesluit "dat schade die geleden kan worden door de winning door omwonenden aan onroerende zaken/eigendom niet onder de regeling Groningen valt." Ik zie in de opmerking en het feit dat het Burgerlijk Recht van toepassing is, geen argument om de regeling Groningen niet van toepassing te verklaren.
		Antwoord	<p>De tussen aanhalingstekens geplaatste zinsnede in de zienswijze staat niet als zodanig in het instemmingsbesluit, waardoor het niet mogelijk is hierop te reageren aangezien verdere context ontbreekt. Vermoed wordt dat het verwijst naar de passage in de derde alinea op pagina 14 van het ontwerp instemmingsbesluit. Daar wordt geconcludeerd dat voor De Wijk Fase 2 de NAM verantwoordelijk is voor de schadeafhandeling en dat, niet zoals voor het Groningen gasveld, de NAM meer op afstand staat van de schadeafhandeling. Voor zowel De Wijk Fase 2 als voor Groningen is de NAM nog steeds aansprakelijk voor de kosten van de schade.</p> <p>De NAM heeft op basis van de Mbw een zorgplicht ten aanzien van de uitvoering van zijn mijnbouwactiviteiten en moet maatregelen nemen om mijnbouwschade en onveilige situaties te voorkomen. Omwonenden die door bodembeweging als gevolg van de gaswinning van de NAM toch denken schade te hebben, kunnen hun schadeclaim indienen bij de NAM. Mocht een burger of bedrijf vermoeden dat schade aan een bouwwerk of anderszins door mijnbouwactiviteiten aan de orde is en niet precies weten hoe of bij welke mijnbouwonderneming dit aanhangig gemaakt kan worden, dan kan dit vanaf 1 januari 2017 worden gemeld bij het Landelijk Loket Mijnbouwschade. Dit loket begeleidt de melder en kan ervoor zorgdragen dat een instantie (zoals bijvoorbeeld de Tcbb) een uitspraak doet over de oorzaak van de schade.</p>

			<p>Als een oorzakelijk verband tussen de schade en de gaswinning van de NAM wordt vastgesteld, dan moet de NAM deze schade vergoeden (Burgerlijk Wetboek Boek 6 artikel 177). Zou de NAM hier niet (meer) toe in staat zijn, dan vindt vergoeding plaats uit het Waarborgfonds mijnbouwschade. Aangezien deze verplichtingen direct voortvloeien uit de wet, hoeft hierover geen voorschrift te worden opgenomen in dit instemmingsbesluit.</p> <p>Medewerkers van het Landelijk Loket Mijnbouwschade kunnen de betrokkenen ondersteunen door samen met de betrokkenen de juiste route te vinden om duidelijkheid te krijgen over de oorzaak van de schade en zo mogelijk een schadevergoeding. Medewerkers van het Landelijk Loket Mijnbouwschade volgen de voortgang van de schadeclaim.</p> <p>De gaswinning uit het Groningen gasveld en de daarmee samenhangende schadeproblematiek is uniek in Nederland en is niet vergelijkbaar met de gaswinning uit de kleine gasvelden zoals het De Wijk gasveld. De Tcbb verkent momenteel op verzoek van de minister de optie om voor heel Nederland (met uitzondering van Groningen) te komen tot een generieke, landelijke aanpak voor een onafhankelijke afhandeling van mijnbouwschade, tegen de achtergrond van het schadeprotocol Groningen. Een dergelijk schadeprotocol is te zijner tijd ook van toepassing op De Wijk Fase 2.</p>
4q	9	Zienswijze	<p>In artikel 2 van het ontwerp-instemmingsbesluit is bepaald dat de injectiedruk bij de injectieputten niet hoger mag zijn dan 70 bar (bottom hole pressure, BHP). In de notitie 'Maximum stikstof-injectiedruk voor De Wijk Fase 2' d.d. 14 januari 2017 (aanvulling op het ingediende winningsplan) heeft NAM aangetoond dat stikstofinjectie tot een reservoirdruk van 74 bar veilig is. In haar advies naar aanleiding van deze notitie overweegt SodM dat 'NAM de maximale veilige druk op de diepte van het reservoir goed heeft bepaald', op 74 bar. SodM vertaalt de veilige BHP naar een veilige injectiedruk (top hole pressure, THP) van 70 bar. De door SodM geadviseerde druk van 70 bar heeft derhalve betrekking op de THP, en komt overeen met de 74 bar BHP waarover NAM in haar notitie schrijft. Het drukverschil van 4 bar correspondeert met het gewicht van de (stikstof)gaskolom tussen "bottom hole" en "top hole". Indiener vraagt de minister artikel 2 in het instemmingsbesluit te corrigeren tot: "De injectiedruk bij de injectieputten is niet hoger dan 70 bar (Top hole pressure, THP)".</p>
		Antwoord	<p>In Artikel 2 van het instemmingsbesluit wordt besloten dat de injectiedruk bij de injectieputten niet hoger dan 70 bar (Bottom hole pressure, BHP) mag zijn. Dit is inderdaad niet correct. De toelichting in het SodM advies stelde voor om de injectiedruk bovenaan de put op te leggen om daarmee de onzekerheid over de grootte van de drukval in de put weg te nemen. Om die reden zal Artikel 2, maar ook in de toelichting op het instemmingsbesluit, worden vervangen door:</p>

			De injectiedruk bij de injectieputten is niet hoger dan 70 bar gemeten aan het maaiveld.
4r	9	Zienswijze	Een nulmeting beoogt een referentieopname te bieden, om na een gebeurtenis vast te kunnen stellen of bepaalde schade aan een gebouw in ieder geval ook al vóór de gebeurtenis aanwezig was. Indiener merkt op dat het uitvoeren van een nulmeting waardevol kan zijn bij werkzaamheden (boren, heien) of als door mijnbouwactiviteiten een niet-verwaarloosbaar risico op een schadegebeurtenis zoals bodemtrilling bestaat. Het verrichten van nulmetingen bij velden met een verwaarloosbaar seismisch risico en (dientengevolge) een verwaarloosbaar risico op schade aan gebouwen is in de ogen van indiener in de eerste plaats onnodig. Indiener stelt vervolgens vast dat noch de technisch adviseurs, noch de decentrale adviseurs adviseren dat in het instemmingsbesluit wordt opgenomen dat NAM nulmetingen dient te verrichten. Er is geen technische basis die het verrichten van nulmetingen rechtvaardigt.
		Antwoord	<p>Terecht stelt u dat de kans op een geïnduceerde beving ten gevolge van de gaswinning De Wijk Fase 2 verwaarloosbaar is, zoals is bevestigd door de adviseurs. Gelet op deze verwachting is er geen inhoudelijke aanleiding tot het voorschrijven van een representatieve opname bouwkundige staat.</p> <p>Daarentegen heeft de minister tijdens het Tweede Kamer debat van 4 juli toegezegd om als uitgangspunt een representatieve opname bouwkundige staat plaats te laten vinden als er nieuwe winningsaanvragen of gewijzigde winningsaanvragen aan de orde zijn. De gaswinning De Wijk Fase 2 betreft een gewijzigde winning waarop deze toezegging aan de Tweede Kamer van toepassing is. Zoals de zienswijze indiener stelt is de opname bouwkundige staat nodig om vast te stellen in welke bouwstaat bouwwerken zijn voorafgaand aan de gaswinning en of er schade aanwezig was. De minister heeft toegezegd om per 1 januari 2018 de bevindingen met betrekking tot de opname bouwkundige staat te evalueren.</p> <p>De term 'nulmeting' op zichzelf is verwarrend. Voor een opname van de bouwkundige staat wordt daarentegen in de praktijk vaak de term 'nulmeting' gebruikt. Ook de term 'vooropname' is niet duidelijk, aangezien het in veel gevallen om reeds bestaande gaswinning gaat. De minister zal voortaan de term 'bouwkundige opname' of 'opname bouwkundige staat' gebruiken.</p>
4s	9	Zienswijze	Op dit moment is nog niet gedefinieerd wát een representatieve nulmeting is en aan welke vereisten een dergelijke nulmeting zou moeten voldoen. Zolang onduidelijk is wat een nulmeting exact is, acht indiener het bezwaarlijk dat het instemmingsbesluit de indruk wekt dat hiermee

			<p>mijnbouwschade objectief wordt aangetoond. Het is op dit moment niet duidelijk of een nulmeting überhaupt een effectief instrument is om objectief te kunnen bepalen of mijnbouwschade is opgetreden. Indien er vermoed wordt voorshands niet dat dit het geval is. Een nulmeting laat uitsluitend toe dat twee momentopnames (de nulmeting en de schadeopname) met elkaar worden vergeleken, maar daarmee is niet gegeven dat schade die op het moment van de nulmeting nog niet bestond, het gevolg is van mijnbouwactiviteiten. De nulmeting kan slechts worden gebruikt om objectief het bestaan van schade vast te stellen, niet om de oorzaak van schade vast te stellen.</p> <p>Indien er wordt verzocht u daarom artikel 5 te schrappen, dan wel aan te passen tot "Teneinde eventuele zorgen rond mijnbouwschade aan bouwwerken door de gaswinning uit het De Wijk Fase 2 gasveld weg te nemen, spant NAM zich ervoor in dat binnen 6 maanden na de dag dat dit besluit in werking is getreden één plan van aanpak is overeengekomen met de gemeenten De Wolden en Hoogeveen, waarbij rekening wordt gehouden met de NOGEPA 'Gedragscode gaswinning kleine velden' (september 2017). In het plan van aanpak wordt in ieder geval ingegaan op de vraag of aanleiding is tot het verrichten van een bouwkundige vooropname van een selectie voor bodembeweging gevoelige bouwwerken ("nulmeting") en zo ja, aan welke voorwaarden de bouwkundige vooropname moet voldoen. NAM overlegt het overeengekomen plan van aanpak aan de Minister van Economische Zaken en Klimaat."</p>
		Antwoord	<p>In het instemmingsbesluit De Wijk Fase 2 wordt gesteld aan het begin van subparagraaf 6.4 "Beoordeling schade door bodembeweging" dat zowel de NAM als de adviseurs niet verwachten dat er directe schade aan bouwwerken en infrastructuur door bodembeweging (bodemdaling én bodemtrillingen) zal optreden en dat de kans op bevingen verwaarloosbaar is. De minister is het ermee eens dat de communicatie naar belanghebbenden over de oorzaken en gevolgen van schade ten gevolge van gaswinning duidelijker kan. Het instemmingsbesluit is hiervoor niet het juiste instrument, maar het ministerie van Economische Zaken en Klimaat ziet hiervoor wel ruimte op de informatiebijeenkomsten. Ook al is de communicatie van de gevolgen van de gaswinning naar de belanghebbenden van een enkel gasveld de verantwoordelijkheid van de operator, ziet de minister ook in dat er in algemene zin betere voorlichting dient te worden gegeven aan de belanghebbenden over oorzaak en gevolg van schade door gaswinning in vergelijking met andere oorzaken van schade.</p> <p>Inderdaad suggereert het zinsdeel 'objectief vaststellen' in het voorschrift voor de opname bouwkundige staat, dat in het geval er schade optreedt, er kan worden aangetoond dat de schade</p>

			<p>door gaswinning is veroorzaakt wanneer een opname is uitgevoerd. De opname op zich kan niet aantonen dat de schade door de gaswinning veroorzaakt is. De opname van de bouwkundige staat kan in ieder geval helpen om het moment van optreden van de schade te plaatsen in de periode van de gaswinning. Tevens kan de opname bouwkundige staat helpen om de oorzaak van de schade te verklaren, waarbij de gaswinning één van de mogelijke opties is. Om deze reden zal de minister de eerste zin in het voorschrift artikel 5 van het instemmingsbesluit wijzigen in: 'Teneinde eventuele toekomstige mijnbouwschade aan bouwwerken door de gaswinning De Wijk Fase 2 beter te kunnen aantonen, zorgt de NAM ervoor ...'.</p> <p>Het voorschrift zoals voorgesteld door de indiener zal niet worden overgenomen, aangezien de opname van de bouwkundige staat in deze passage te vrijblijvend is beschreven.</p>
4t	9	Zienswijze	<p>Artikel 5 vereist in zijn huidige vorm dat de NAM binnen zes maanden na inwerkingtreding van het instemmingsbesluit een nulmeting heeft uitgevoerd, in overleg met de gemeente.</p> <p>In de eerste plaats merkt indiener op dat onduidelijk is wie wordt bedoeld met 'de gemeente'. Het productiegebied van het winningsplan ligt deels in de gemeente De Wolden en deels in de gemeente Hoogeveen. Indiener geeft de voorkeur aan één afspraak met alle betrokkenen.</p> <p>In de tweede plaats verwacht indiener dat het maken van afspraken al zes maanden in beslag gaat nemen omdat de uitgangspunten van een nulmeting nog onduidelijk zijn.</p> <p>In de derde plaats heeft de uitvoering van nulmetingen in eerdere gevallen (daarbij verwijst de NAM onder meer naar de verrichting van nulmetingen door TAQA bij de locatie Bergermeer) jaren geduurd.</p> <p>Indiener verzoekt u daarom - als u artikel 5 in zijn huidige vorm in het definitieve instemmingsbesluit laat terugkeren - de termijn voor het verrichten van een representatieve nulmeting te verlengen tot twaalf maanden. Daarbij verzoekt indiener om, voor het geval met de gemeentes geen overeenstemming wordt bereikt over de representatieve selectie, op te nemen dat de NAM na (bijvoorbeeld) zes maanden overleg zonder overeenstemming over een plan van aanpak hierover in gesprek kan treden met de Minister van Economische Zaken en Klimaat.</p>
		Antwoord	<p>De minister constateert inderdaad dat het productiegebied van De Wijk Fase 2 grotendeels in de gemeente De Wolden ligt en voor een klein deel in de gemeente Hoogeveen. Met de term 'de gemeente' in Artikel 5 van het instemmingsbesluit wordt dan ook 'de gemeente(n)' bedoeld en dit zal worden aangepast in het instemmingsbesluit. Voor de beoordeling van het winningsplan heeft het ministerie advies gevraagd aan de 4 gemeenten De Wolden, Hoogeveen, Staphorst en Meppel. Daarentegen is het voor de opname van de bouwkundige staat belangrijk dat een representatieve selectie wordt gemaakt binnen het gebied waar bodembeweging als gevolg van de gaswinning zich kan voordoen. De minister laat het aan de uitvoerder, na overleg met de</p>

			<p>gemeente(n), over om het gebied te beschrijven in het plan van aanpak en dus welke gemeente(n) worden betrokken in het overleg.</p> <p>De gemeente(n) waar het gasveld zich binnen bevindt is de partij die het beste overzicht heeft over de verschillende bouwwerken binnen de gemeente(n). Om die reden heeft de minister in het voorschrift opgenomen dat het plan van aanpak voor de opname van de bouwkundige staat na overleg met de gemeente(n) dient te worden vastgesteld.</p> <p>De minister begrijpt dat er nog geen uitgebreide ervaring is met het toepassen van de opname bouwkundige staat en dat zeker voor het maken van een plan van aanpak voor de eerste opnames meer tijd nodig is, voornamelijk in het afstemmen van het plan van aanpak met derde partijen. De minister is van mening dat het plan van aanpak zorgvuldig dient te worden opgesteld, wat tijd kost, en dat de daadwerkelijke uitvoering van de opname in een kortere tijd bewerkstelligd kan worden. De minister zal daarom het tijdpad van het voorschrift specifiek voor het instemmingsbesluit De Wijk Fase 2 aanpassen. Het plan van aanpak voor de opname bouwkundige staat dient overlegd te worden aan de minister binnen 9 maanden nadat het instemmingsbesluit in werking is getreden en de opname van de bouwkundige staat dient uitgevoerd te zijn binnen 12 maanden nadat het instemmingsbesluit in werking is getreden.</p> <p>De minister heeft toegezegd om per 1 januari 2018 de bevindingen met betrekking tot de opname bouwkundige staat te evalueren en neemt daarin de rol van de gemeente en de beoordeling van het plan van aanpak door de minister mee.</p>
4u	3	Zienswijze	<p>Indiener stelt dat uit de toelichting op punt 6 van het gezamenlijke advies blijkt dat het ongelijkmatig karakter van de producerende niveaus en de ondiepe ligging verschil in bodemdaling kan veroorzaken, hetgeen schade aan gebouwen kan veroorzaken.</p>
		Antwoord	<p>De minister constateert dat de decentrale overheden het niet-gelijkmatige karakter van de bodemdaling als een risico inschatten. SodM stelt in zijn advies dat niet gesteld kan worden dat de gebalanceerde injectie en productie overall leidt tot gelijkmatig drukverloop. Onder andere op basis van deze adviezen heeft de minister een meet- en regelprotocol en een opname van de bouwkundige staat voorgeschreven voor de gaswinning De Wijk Fase 2 in het instemmingsbesluit, zodat wanneer er eventueel sprake is van onregelmatige bodemdaling dit snel gemonitord wordt en er adequaat op gereageerd kan worden. Ook is, met inachtneming van deze adviezen, de zinsnede in subparagraaf 6.5 "Beoordeling natuur en milieu", dat bodemdaling een geleidelijk en gelijkmatig verloop kent uit het instemmingsbesluit gehaald.</p>

			<p>De minister stelt vast dat zowel de NAM als de adviseurs verwachten dat er geen directe schade aan bebouwing en infrastructuur door bodemdaling en door bodemtrilling zal optreden. Gezien de adviezen van SodM om bodemdaling nauwkeurig te monitoren, gelet op de geringe diepte van het reservoir en gelet op de onzekerheden in de geomechanische eigenschappen van de formaties, concludeert de minister dat er aanleiding is om het project te monitoren volgens een "vinger aan de pols" principe. Een meet- en regelprotocol zal worden opgesteld om met name de bodemdaling nauwkeurig te kunnen monitoren.</p> <p>Als een oorzakelijk verband tussen de schade en de gaswinning van de NAM wordt vastgesteld, dan moet de NAM deze schade vergoeden (Burgerlijk Wetboek Boek 6 artikel 177).</p>
		Conclusie	<p>Het referentie punt van de maximaal toegestane injectiedruk in Artikel 2 van het instemmingsbesluit en verwijzingen hiernaar in de toelichting op het instemmingsbesluit, is onjuist. De tekst in Artikel 2 wordt vervangen door: De injectiedruk bij de injectieputten is niet hoger dan 70 bar gemeten aan het maaiveld.</p> <p>De eerste zin van het voorschrift artikel 5 betreffende de opname bouwkundige staat zal worden gewijzigd, zoals aangegeven in het antwoord op zienswijze 4t.</p> <p>In Artikel 5 van het instemmingsbesluit zal de tekst 'na overleg met de gemeente' worden vervangen door 'na overleg met de gemeente(n)'.</p> <p>De term 'nulmeting bouwkundige staat' wordt vervangen door 'opname bouwkundige staat'. De opname dient binnen 12 maanden nadat het instemmingsbesluit in werking is getreden uitgevoerd te zijn.</p> <p>De zinsnede met "geleidelijk en gelijkmatig verloop van de bodemdaling" in subparagraaf 6.5 "Beoordeling natuur en milieu" is verwijderd.</p>
5			<i>Natuur en milieu</i>
5a	3	Zienswijze	<p>Indiener stelt dat De Wijk qua natuuraspecten een zeer gevoelig gebied is, met EHS gebieden en een robuuste verbindingzone. Indiener stelt dat zowel tijdens de uitvoeringswerkzaamheden als tijdens de verdere winning vanuit de nieuwe winningslocatie aantasting wordt verwacht. Indiener concludeert dat mitigerende maatregelen onvoldoende zijn beschreven en onvoldoende duidelijk zijn. Van slechts een vermindering van de aantasting is voorts geen sprake. De maatregelen beschrijven vooral compenserende maatregelen om de natuurwaarden later te kunnen herstellen.</p>
		Antwoord	<p>Het is onduidelijk of indiener met de mitigerende maatregelen doelt op de bovengrondse effecten of ondergrondse effecten. De focus van het winningsplan is gericht op de ondergrond. Voor de</p>

			<p>ontwikkeling van De Wijk Fase 1 en 2 is in september 2010 een milieueffectrapportage (http://www.commissiemer.nl/advisering/afgerondeadviezen/2410) opgesteld, waarin de milieueffecten in de biosfeer zowel als in de ondergrond beschreven worden. Daarnaast is er als onderdeel van het milieueffectrapport een speciale natuurtoets uitgevoerd met als doel het opsporen van eventuele strijdigheden van de voorgenomen ruimtelijke ontwikkeling met de huidige Wet natuurbescherming en de planologische bescherming van de EHS (Ecologische Hoofdstructuur). In het toetsingsadvies uit 2010 is de Commissie m.e.r. van oordeel dat de essentiële informatie in het milieueffectrapport aanwezig is om het milieubelang volwaardig mee te wegen in de besluitvorming rond wijziging bestemmingsplan en verlenen van omgevingsvergunningen.</p> <p>In juli 2016 is een addendum op het milieueffectrapport "Aardgas+ De Wijk" opgesteld, uitgevoerd door Royal Haskoning DHV (2016 kenmerk: P&SBC7859R002D02), om de effecten van De Wijk Fase 2 te beschrijven. Daarbij zijn in het bijzonder de effecten bij de aanleg van de nieuwe locatie De Wijk-100 onderzocht.</p> <p>Voor de nieuwe locatie De Wijk-100 wordt in het addendum op het milieueffectrapport nader ingegaan op de gevolgen van bodemdaling en op het mogelijke risico van aardbevingen. De studie toont aan dat de milieueffecten ten aanzien van de situatie in 2010 onveranderd zijn gebleven of in het verlengde liggen van de milieueffecten zoals beschreven in het inmiddels goedgekeurde bestemmingsplan voor De Wijk-100.</p> <p>Indiener stelt tevens dat mitigerende maatregelen onvoldoende zijn beschreven en onvoldoende duidelijk zijn. De minister wijst op het meet- en regelprotocol in Artikel 3 van het instemmingsbesluit. In dat artikel staat een aantal onderdelen (a t/m h) genoemd, die minimaal in het meet- en regelprotocol moet worden uitgewerkt. Met het meet- en regelprotocol worden de gevolgen van de gaswinning uitgebreid gemonitord en kunnen maatregelen worden getroffen indien nadelige effecten dreigen op te treden. Het meet- en regelprotocol dient voordat wordt begonnen met productie ingediend te zijn.</p>
5b	3	Zienswijze	<p>De NAM heeft als enige tegemoetkoming in de bezwaren een aanbod gedaan om de nulsituatie vast te leggen van de gezondheidstoestand van het bos op het land van de indiener en daarvan de kosten te dragen, hetgeen indiener waardeert. De NAM wil alleen eenmalig het gezondheidsonderzoek betalen van het bos, geen peilbuizen en ook geen vervolgonderzoek. Het is volgens de door indiener geraadpleegde deskundigen vanzelfsprekend dat deze peilbuizen onderdeel uitmaken van het totale onderzoek.</p> <p>Volgens indiener wordt de stellingname onderschreven door het gezamenlijke uitgebrachte advies</p>

			<p>van de provincies Drenthe en Overijssel, de betrokken gemeenten en het waterschap Drents Overijsselse Delta (punt 2). Indiener constateert dat de minister in zijn ontwerp-instemmingsbesluit (blz. 10) ook de noodzaak van nauwkeurige monitoring onderschrijft, maar het is niet duidelijk of dit ook bovenstaand geval betreft.</p>
		Antwoord	<p>Zoals indiener al constateert is het ten eerste uitermate belangrijk dat de monitoring van de bodemdaling nauwkeurig zal gebeuren, zodat het waterschap over nauwkeurige informatie beschikt om eventueel het grondwaterpeil aan te passen indien nodig.</p> <p>Peilbuizen meten de grondwaterstand. De grondwaterstand is niet alleen afhankelijk van eventuele bodemdaling door gaswinning, maar de grondwaterstand kan ook veranderen door bijvoorbeeld grondwaterwinning (en andere redenen voor ontwatering) en aanpassingen van het kunstmatige peil. Omdat het grondwaterpeil ten gevolge van verschillende oorzaken kan bewegen, dient voornamelijk de bodemdaling gemonitord te worden en niet de grondwaterstand zelf.</p> <p>De NAM heeft reeds een nulsituatie vastgelegd van de gezondheidstoestand van het bos, wat meer is dan wettelijk is vereist voor het opereren van het gasveld. Het meetplan De Wijk-Wanneperveen (http://nlog.nl/geodetische-meetregisters-en-gps-metingen) laat de bestaande peilmerken zien, die gemonitord worden. Hier kunt u ook zien of er reeds peilmerken in de directe omgeving van uw bos aanwezig zijn die de diepe bodemdaling meten.</p>
5c	3	Zienswijze	<p>De vraag die bij indiener is opgekomen is of eerdere bodemdaling veroorzaakt door de toenmalige gasboringen (mede) tot de schade heeft geleid aan het bos. Dit is in het verleden niet onderzocht.</p> <p>Dus is het voor de indiener van groot belang om te weten hoe de aansprakelijkheid voor schade in de toekomst aan bos, landbouwgrond en huis is geregeld met de NAM en/of het waterschap. Wenselijk is om op voorhand een protocol vast te stellen met omkering van de bewijslast en het vaststellen van de schadevergoeding.</p>
		Antwoord	<p>Voor omwonenden van het Groningen gasveld geldt de omgekeerde bewijslast. Voor zover het de Groningse situatie betreft, zijn de omvang van het aantal schadegevallen en de gelijksoortigheid ervan een argument om een bewijsvermoeden in te voeren (Kamerstuk II 2015/2016, 34348, nr 6).</p> <p>De Tcbb verkent momenteel op verzoek van de minister de optie om voor heel Nederland (met uitzondering van Groningen) te komen tot een generieke, landelijke aanpak voor een onafhankelijke afhandeling van mijnbouwschade, tegen de achtergrond van het schadeprotocol</p>

			<p>Groningen. Een dergelijk schadeprotocol is te zijner tijd ook van toepassing op De Wijk Fase 2.</p> <p>In het geval er schade optreedt aan het bos raadt de minister u aan de schadeprocedure te volgen door contact met de NAM op te nemen ofwel met het Landelijk Loket Mijnbouwschade. Medewerkers van het Landelijk Loket Mijnbouwschade kunnen ondersteunen door samen met de betrokkenen de juiste route te vinden om duidelijkheid te krijgen over de oorzaak van de schade en zo mogelijk een schadevergoeding. Medewerkers van het Landelijk Loket Mijnbouwschade volgen de voortgang van de schadeclaim. Bij een verschil van mening tussen schademelder en mijnbouwer kan de Tcbb of de rechter ingeschakeld worden. De Tcbb verkent momenteel op verzoek van de minister de optie om voor heel Nederland (met uitzondering van Groningen) te komen tot een generieke, landelijke aanpak voor een onafhankelijke afhandeling van mijnbouwschade, tegen de achtergrond van het schadeprotocol Groningen. Een dergelijk schadeprotocol is te zijner tijd ook van toepassing op De Wijk Fase 2.</p>
5d	3	Zienswijze	<p>Indiener is het niet met de minister eens met hetgeen op blz. 17 van het instemmingsbesluit staat geschreven. Het Dwingelderveld ligt dan wel op 9 km afstand, maar het bos van de indiener dat dan niet de omvang heeft van het Dwingelderveld, maar voor indiener en voor wandelaars van o.a. van het nabijgelegen vakantiepark De Westerbergen van groot belang, ligt op 1 km afstand. Uit het aanbod van de NAM voor een nulmeting van de gezondheidstoestand van het bos blijkt op zich ook dat de NAM kennelijk een dergelijk onderzoek nodig/nuttig acht.</p>
		Antwoord	<p>De minister constateert dat op blz. 17 van het ontwerp-instemmingsbesluit het winningsplan beschreven wordt en niet de beoordeling van de minister. Voor een antwoord op uw zienswijze verwijs ik u naar het antwoord op zienswijze 5a met betrekking tot het reeds uitgevoerde milieueffectrapport, waarin de effecten op natuur en milieu uitgebreid zijn onderzocht. De minister stelt ook dat de NAM zijn verantwoordelijkheid genomen heeft, zoals ook in de "Gedragscode gaswinning kleine velden" omschreven is, om de huidige situatie van uw bos zo goed mogelijk in kaart te brengen door middel van de reeds uitgevoerde nulmeting van de gezondheidstoestand van het bos. In geval van schade door de gaswinning kan deze nulmeting gebruikt worden om de originele staat van het bos nauwkeurig vast te stellen. Dit betekent overigens niet dat de NAM ook nadelige effecten voor het bos verwacht.</p>
5e	3	Zienswijze	<p>Indiener lijkt het absoluut noodzakelijk dat voorafgaande aan de winning heel duidelijk is wat de hydrologische gevolgen zijn van de winning en welke afspraken er met het waterschap gemaakt zijn over maatregelen met een overzicht van de te verwachte kosten van deze maatregelen voor</p>

			de NAM. Tevens lijkt het me wenselijk dat er ook een garantstelling komt dat de NAM deze kosten kan dragen en mits dit niet het geval is welke instantie dan deze kosten voor zijn rekening neemt.
		Antwoord	De NAM heeft op basis van de Mijnbouwwet een zorgplicht ten aanzien van de uitvoering van mijnbouwactiviteiten en dient maatregelen te nemen om mijnbouwschade en onveilige situaties te voorkomen. Als er desondanks toch schade ontstaat door de gaswinning, dan dient de NAM - op basis van de aansprakelijkheid zoals geregeld in het Burgerlijk Wetboek Boek 6 artikel 177 - deze te vergoeden. Zou de NAM hier niet (meer) toe in staat zijn, dan vindt vergoeding plaats uit het Waarborgfonds mijnbouwschade. Aangezien deze verplichting direct voortvloeit uit de Mijnbouwwet, hoeft hierover geen voorschrift te worden opgenomen in het instemmingsbesluit. De minister is het met de indiener eens wat betreft de gemaakte afspraken tussen de NAM en het waterschap en verwijst hiervoor naar subparagraaf 6.5 "Beoordeling natuur en milieu" van het instemmingsbesluit, waar de minister concludeert dat het documenteren van gemaakte afspraken valt onder de 'Gedragscode gaswinning kleine velden' en wijst de NAM nogmaals op de zorgplicht.
5f	6	Zienswijze	Indiener stelt dat een onderbouwde argumentatie ontbreekt met betrekking tot het oordeel van de minister dat maatregelen ter beheersing van de stikstof lekkage risico's niet nodig zijn.
		Antwoord	De minister geeft in zijn antwoord op de beheersing van stikstof lekkage risico's in subparagraaf 6.5.1 "Beoordeling lekkage stikstof" een uitgebreide argumentatie waarin de inertie van het stikstof gas wordt meegenomen en wordt verwezen naar het milieueffectrapport, waar dit nader onderzocht is. De minister herkent zich daarom niet in bovenstaande zienswijze.
5g	6	Zienswijze	De minister concludeert dat het documenteren van gemaakte afspraken tussen de NAM en de waterschappen valt onder de 'Gedragscode gaswinning kleine velden' en dat het documenteren van afspraken geen afwegingsgrond voor gaswinning is. Indiener stelt, mede vanwege het korte bestaan van de Gedragscode, dat het onduidelijk is wat er gebeurt bij niet-naleving van regels uit de gedragscode en dat het andere 'straffen' kan opleveren dan bij het niet-voldoen aan voorwaarden bij een instemmingsbesluit. Indiener verzoekt op het advies van de verschillende adviseurs op te volgen en toch een voorwaarde op te nemen in het besluit.
		Antwoord	Het initiatief tot het schrijven van de "Gedragscode gaswinning kleine velden" komt van de bedrijven die in de Nederlandse ondergrond olie en gas winnen zelf, waar ook de NAM aan heeft meegewerkt. De minister gaat er vanuit dat de NAM zich zal houden aan hun eigen opgestelde regels. De minister ziet het korte bestaan van de Gedragscode geen reden om alsnog een

			<p>voorschrift op te nemen in het instemmingsbesluit, ook omdat het geen afwegingsgrond van het winningsplan betreft.</p> <p>De minister constateert ook dat het waterschap aan tafel zit met de NAM om de naleving van de gemaakte afspraken in de gaten te houden.</p>
5h	6	Zienswijze	<p>Indiener stelt dat in de stukken is vermeld dat wat de natuur betreft, de te verwachten bodemdaling in het Reestdal invloed zal hebben op de grondwaterstand. In potentie kan dit leiden tot veranderingen in de soorten planten. Hoewel dit ecologisch niet wenselijk is, is er geen sprake van een overtreding van de Wet Natuurbescherming.</p> <p>Het argument dat het geen overtreding is, is niet afdoende, naar mening van indiener, om aan dit punt verder geen aandacht te besteden.</p> <p>De provinciale landschappen, natuurmonumenten, plaatselijke natuurverenigingen, natuurvrijwilligers e.a. spannen zich in om de natuur te herstellen en beschermen. Zodra er verandering van plantensoorten optreedt door een wijziging van grondwaterstand, zullen extra inspanningen gedaan moeten worden door de NAM en instanties die invloed kunnen uitoefenen op de grondwaterstand om plantensoorten in stand te houden.</p>
		Antwoord	<p>De minister constateert dat de in de eerste zin gedane stelling van de zienswijze niet als zodanig in het instemmingsbesluit staat. In het winningsplan is berekend dat de nog te verwachten bodemdalingsskom veroorzaakt door de gaswinning De Wijk Fase 2 zich ten noorden van de rivier de Reest bevindt en dat er nauwelijks overlap is met het natuurgebied het Reestdal. Nadelige effecten op natuur en milieu, waaronder ook het Reestdal, zullen voorkómen of geminimaliseerd moeten worden. Om die reden is de NAM reeds in overleg met waterschap Drents Overijsselse Delta om de effecten en consequenties van de bodemdaling vast te stellen.</p> <p>De operator heeft op basis van de Mijnbouwwet een zorgplicht ten aanzien van de uitvoering van zijn mijnbouwactiviteiten en moet maatregelen nemen om mijnbouwschade en onveilige situaties te voorkomen. De NAM is aansprakelijk voor alle schade ten gevolge van gaswinning. De NAM is verantwoordelijk voor de kosten die voortvloeien uit het nemen van mitigerende maatregelen voor de waterhuishouding ten gevolge van de gaswinning.</p>
		Conclusie	<p>Gelet op bovenstaande onderdelen van de zienswijzen betreffende natuur en milieu zijn geen doorslaggevende gronden om het instemmingsbesluit voor De Wijk Fase 2 te wijzigen.</p>

6			<i>Overig Communicatie</i>
6a	2	Zienswijze	<p>Indiener stelt dat de informatie vanuit het ministerie van Economische Zaken en Klimaat en de NAM aan de inwoners van De Wolden en Koekange specifiek over de aardgaslocaties rondom het dorp sinds jaar en dag zwaar onder de maat is. Lokale en provinciale overheden blijken bij navraag niet goed geïnformeerd.</p>
		Antwoord	<p>De NAM is verantwoordelijk voor het informeren en betrekken van de omgeving. In algemene zin onderschrijft de minister dat inzake het winningsplan voor De Wijk Fase 2 de communicatie vanuit zowel de NAM, als de minister naar burgers en decentrale overheden zorgvuldig en publieksvriendelijk moet, zodat burgers gedegen, consistent en transparant worden geïnformeerd over de (gevolgen van de) gaswinning. De inzet van de minister is erop gericht om dit te doen in overleg met de NAM en de betrokken decentrale overheden. De advisering van de decentrale overheden over het winningsplan en de reactie van de minister daarop, kunnen mogelijk ook behulpzaam zijn in de communicatie met de burger. Met het ingaan van de nieuwe Mijnbouwwet op 1 januari 2017 komt het burgerperspectief nadrukkelijker naar voren en is een nadere toelichting op het winningsplan en het ontwerpbesluit gegeven tijdens de informatiebijeenkomst op 22 november 2017 in Koekange tijdens de periode van terinzagelegging van het ontwerpbesluit.</p> <p>Overigens wijst de minister erop dat er op 7 september 2017 vanuit de koepelorganisatie van Nederlandse gasproducenten (NOGEPA), waar ook de NAM bij is aangesloten, een 'Gedragscode gaswinning kleine velden' is uitgebracht waarin hoofdstuk 5 afspraken bevat over goede, open en transparante communicatie en contact met de omgeving.</p> <p>Ook voor wat betreft de communicatie rondom boringen en productielocaties is de NAM verantwoordelijk voor het informeren en betrekken van de omgeving. Daarnaast zijn specifieke toestemmingen benodigd van overheden, waarvoor inspraak- en bekendmakingsprocedures worden gevolgd:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Het uitvoeren van een boring met een mobiele installatie dient in het kader van het Besluit algemene regels milieu mijnbouw (hierna: Barmm) vier weken voorafgaand aan de boring gemeld te worden aan de minister. Een afschrift van de melding wordt volgens artikel 7, lid 4 van het Barmm toegezonden aan burgemeester en wethouders van de gemeente waarin de mobiele installatie zal zijn of is gelegen. Daarnaast wordt van de melding een openbare kennisgeving gepubliceerd in de Staatscourant en in één of meer dag-, nieuws- of huis-aan-huisbladen.

			<ul style="list-style-type: none"> - Voor het oprichten van een bouwwerk en eventuele afwijking van het bestemmingsplan is een vergunning van het college van burgemeester en wethouders op grond van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht vereist. - Voor de winning uit een productielocatie is een vergunning nodig op grond van de Mijnbouwwet. Daarnaast worden alle lopende boringen en afgegeven winningsvergunningen weergegeven op www.nlog.nl, waarbij de basisgegevens van de boring beschikbaar worden gesteld. Een ieder kan op deze manier bezien of er in de regio van zijn of haar interessegebied een boring wordt uitgevoerd of een productielocatie aanwezig is. <p>Op deze wijze is het voor eenieder mogelijk om op de hoogte te zijn van de boring en productie.</p>
6b	6	Zienswijze	<p>Indiener constateert dat de minister stelt dat communicatie naar de samenleving de verantwoordelijkheid van de NAM is. Dit getuigt naar de mening van de indiener van een groot vertrouwen door de Minister in de NAM. De minister geeft op geen enkele wijze aan waarop hij dat vertrouwen baseert. De zienswijze is meer gebaseerd op de toestand zoals deze in Groningen is. Zelf woont indiener al ruim 10 jaar in De Wolden en kan niet zeggen dat er in die tijd veel en duidelijk naar buiten is gebracht door/namens de NAM.</p> <p>De minister vertrouwt de NAM, maar welke consequenties zijn er als de NAM haar verantwoordelijkheid niet neemt en wie kan dan met succes de NAM daarop aanspreken?</p>
		Antwoord	<p>Communicatie in het kader van de vergunningprocedure is een verantwoordelijkheid van de minister in samenwerking met de NAM. Door meer aandacht aan het burgerperspectief te geven in de vergunningprocedure, is een uitvoerder genoodzaakt om een goede, open en transparante communicatie naar de samenleving te hebben.</p> <p>Op 22 november 2017 heeft het ministerie van Economische Zaken en Klimaat (EZK) een informatiebijeenkomst georganiseerd in Koekange om een ieder in te lichten over het winningsplan en het ontwerp-instemmingsbesluit. Het ontwerp-instemmingsbesluit heeft ter inzage gelegen van 3 november tot en met 14 december 2017, waarbij u gebruik heeft gemaakt van uw recht om een zienswijze in te dienen.</p> <p>Zoals in het instemmingsbesluit gesteld is communicatie naar de samenleving de verantwoordelijkheid van de NAM. Deze reguliere communicatie is geen onderdeel van het toetsingskader om met een winningsplan geheel of gedeeltelijk in te stemmen.</p> <p>De minister wijst erop dat er op 7 september 2017 vanuit de koepelorganisatie van Nederlandse gasproducenten (NOGEPA), waar ook de NAM bij is aangesloten, reeds een "Gedragscode gaswinning kleine velden" is uitgebracht waarin hoofdstuk 5 afspraken bevat over goede, open en</p>

			<p>transparante communicatie en contact met de omgeving.</p> <p>De Gedragscode, de informatiebijeenkomst van 22 november 2017 in Koekange en de ter inzage periode van het ontwerp-instemmingsbesluit zijn verbeteringen in de communicatie naar de samenleving die zich reeds hebben voorgedaan in de afgelopen periode. Met het recentelijk wijzigen van de Mijnbouwwet is de eerste stap gezet in een duurzaam herstel van het vertrouwen naar de omwonenden.</p>
			<p><i>Overig Nut en noodzaak</i></p>
7a	1	Zienswijze	<p>Het gehele ontwerpbesluit is onjuist: indiener vindt dat hier sprake is van democratische dictatuur. De burger wordt niet gehoord. Het besluit is geschreven vanuit één belang: het belang van de overheid en het verdoezelen van de werkelijkheid.</p>
		Antwoord	<p>Met het per 1 januari 2017 in werking treden van de gewijzigde Mijnbouwwet is onder meer het toetsingskader van en de procedure om te komen tot een winningsplan gewijzigd. Met name het burgerperspectief, veiligheid en natuur en milieu zijn aspecten die nadrukkelijk naar voren komen in het toetsen van een winningsplan. In het ontwerp-instemmingsbesluit wordt van elk afwegingsgrond aangegeven, hoe deze is beoordeeld.</p> <p>Op 22 november 2017 heeft het ministerie van Economische Zaken en Klimaat (EZK) een informatiebijeenkomst georganiseerd in Koekange om een ieder in te lichten over het winningsplan en het ontwerp-instemmingsbesluit. Het ontwerp-instemmingsbesluit heeft ter inzage gelegen van 3 november tot en met 14 december 2017, waarbij u gebruik heeft gemaakt van uw recht om een zienswijze in te dienen. Met het volgen van deze procedure en de beschrijving per afwegingsgrond in het instemmingsbesluit kan de minister zich niet vinden in uw conclusie dat de burger niet gehoord wordt. U stelt dat het besluit de werkelijkheid verdoezelt. Aangezien alle documenten met betrekking tot de vergunningverlening ter inzage hebben gelegen, is het niet duidelijk waar u op doelt.</p> <p>Zoals is beschreven in paragraaf 2 van het instemmingsbesluit, is gaswinning nog nodig gedurende de energietransitie. Een besluit tot instemming met een winningsplan wordt in deze beleidsmatige context afgewogen. Met de gas-winning uit een specifiek klein gasveld, zoals uit het De Wijk Fase 2 gasveld, kan door de minister van EZK uitsluitend worden ingestemd als deze op veilige en verantwoorde wijze kan plaatsvinden.</p>

			Uw zienswijze leidt derhalve niet tot een wijziging of weigering van het definitieve instemmingsbesluit.
7b	3,6	Zienswijze	Indieners vragen zich af of gezien de afname van winning van aardgas onder land, de noodzaak om te komen tot duurzamere vormen van energievoorziening en de vermoedelijk hoge kosten die de exploitatie van kleinere gasvelden met zich meebrengt, een besluit niet rechtvaardigt om af te zien van de winning in De Wijk. Indieners stellen dat de minister dient aan te geven welke mogelijkheden er zijn om de behoefte aan gas te beperken en kan niet volstaan met de opmerking dat er niet voldoende vervangende capaciteit is.
		Antwoord	De gaswinning De Wijk Fase 2 is één van de kleine gasvelden in Nederland. In het Energierapport 2015 en de Energieagenda van december 2016 is de 'lange termijn'-visie ten aanzien van de Nederlandse brandstofmix, inclusief de transitie naar een duurzame energievoorziening, uiteengezet. Het in productie brengen van hernieuwbare energiebronnen maakt daar nadrukkelijk onderdeel van uit. Echter, speelt aardgas (als efficiënte energiedrager) komende decennia nog een essentiële rol in de Nederlandse energievoorziening. Om bij te dragen aan deze doelstelling is het dus ook noodzakelijk om de bestaande gasvelden volgens planmatig gebruik en beheer te winnen. Onder andere geothermie krijgt een belangrijke rol in de verduurzaming van warmtevoorziening en transitie naar een CO ₂ -arme energievoorziening. Onlangs (8 februari 2018) heeft de minister een beleidsbrief naar de Tweede Kamer gestuurd waarin versterkingsmaatregelen worden omschreven die nodig zijn om de jonge geothermiesector toekomstbestendiger te maken.

8			<i>Procedure</i>
8a	1	Zienswijze	Indiener stelt dat de besluitvorming ondemocratisch is: besluiten worden de burgers opgelegd. De consequenties zijn niet bekend. De stukken moeten we zelf via internet opzoeken.
		Antwoord	Met het ingaan van de nieuwe Minbouwwet op 1 januari 2017 is juist het burgerperspectief nadrukkelijker in de wet opgenomen. Voor een uitvoerige toelichting verwijs ik u naar het antwoord op zienswijze 1a. Het belangrijkste toetsingskader voor het instemmen met het winningsplan is het toetsen van het winningsplan op de consequenties voor veiligheidsaspecten voor omwonenden, infrastructuur, bouwwerken en natuur en milieu. Met het berekenen van de te verwachten bodemdaling en de seismische risicoanalyse (SRA) worden de nadelige effecten van de gaswinning getalsmatig in

			<p>berekend, waarna ook advies wordt ingewonnen bij de provincies, gemeenten en waterschappen over de mogelijke consequenties van de nadelige effecten. Door deze procedure worden de consequenties van de gaswinning nadrukkelijk in kaart gebracht, voordat wordt ingestemd met het winningsplan. Dit kan leiden tot voorschriften en/of beperkingen bij een instemmingsbesluit. De minister constateert dat, op basis van onder andere het advies van SodM, de gevolgen van de gaswinning De Wijk Fase 2 voldoende onderzocht zijn en neemt daarom de zienswijze niet over.</p> <p>De minister stelt dat, zoals in de kennisgeving staat aangegeven dat de documenten, die ter inzage liggen, te downloaden zijn van www.nlog.nl en ter inzage liggen bij de gemeenten Hoogeveen, De Wolden en Staphorst. Het opsturen van de documenten per post naar de omwonenden is geen praktische, kosten-efficiënte en duurzame optie, maar de minister staat open voor ideeën hoe de omwonenden beter bereikt kunnen worden.</p>
8b	1	Zienswijze	<p>Indiener twijfelt aan de onafhankelijkheid van het geologisch onderzoek. Het zijn allemaal instituten die in opdracht van de NAM werken, waardoor ze niet onpartijdig zijn. Indiener pleit ervoor twee onafhankelijke partijen naar de plannen te laten kijken. Deze partijen moeten benoemd worden door de bewoners in het winningsgebied.</p>
		Antwoord	<p>Het ministerie van Economische Zaken en Klimaat beslist onder andere over het verlenen van vergunningen in de mijnbouw sector. SodM (Staatstoezicht op de Mijnen) is de onafhankelijke toezichthoudende instantie, die toeziet op het naleven van de wet- en regelgeving voor mijnbouw gerelateerde projecten. De toezichthouder oordeelt of er aan alle wettelijke regels en voorschriften wordt voldaan en, indien er niet aan wordt voldaan, of er handhavend opgetreden moet worden. Vergunningverlening en het houden van toezicht zijn strikt gescheiden en zijn om die reden ook onder verschillende departementen en in verschillende gebouwen ondergebracht. TNO-Adviesgroep Economische Zaken (hierna: TNO) is een onafhankelijke adviseur, die voor SodM de onderdelen doelmatige winning, bodemdaling en de SRA narekent. Bewoners en externe partijen zijn uiteraard vrij om het winningsplan zelf na te rekenen. Voor het winningsplan Langezwaag heeft bijvoorbeeld de gemeente Heerenveen een second opinion door Fugro uit laten voeren (https://www.heerenveen.nl/nieuws/positieve-second-opinion-fugro-gaswinning-langezwaag), die de methodes en berekeningen van de betreffende uitvoerder gecontroleerd heeft de resultaten kon bevestigen. De minister stelt dat de de adviserende partijen onafhankelijk zijn van de NAM en neemt de zienswijze daarom niet over.</p>
8c	1	Zienswijze	<p>Er is geen nulmeting van het onroerend goed uitgevoerd.</p>

		Antwoord	Zoals het artikel 5 in het instemmingsbesluit voorschrijft dient de opname (nulmeting) van de bouwkundige staat binnen 12 maanden na de dag dat het besluit in werking is getreden uitgevoerd te zijn. Het definitieve instemmingsbesluit wordt in het eerste kwartaal van 2018 verwacht, waarna de NAM 12 maanden heeft om de opname van de bouwkundige staat uit te voeren.
8d	1	Zienswijze	De gemeente De Wolden, de provincie Drenthe en het Waterschap onttrekt zich aan haar verantwoordelijkheid voor de bewoners. Ze veronachtzamen de belangen van de bewoners. De gemeente zou een standpunt moeten innemen en de inwoners actief moeten benaderen.
		Antwoord	Aangezien deze zienswijze de decentrale overheden betreft, neemt de minister de zienswijze ter kennisgeving aan.
8e	2	Zienswijze	Indiener valt op dat enkele gebruikte onderzoeken uit een te ver verleden stammen, zoals de vrijwillige m.e.r. rapportage 2010 van de NAM. Indiener is van mening dat gezien voorschrijdend inzicht en nieuwe onderzoeksresultaten er een nieuwe m.e.r. dient te worden geschreven. In een tijd dat snelle wijzigingen in het aardgasdossier grote maatschappelijke zorgen en commotie hebben veroorzaakt is zo'n lange tussenperiode niet verdedigbaar. Alleen met deze nieuwe onderzoeksresultaten zal er een goede en juiste afweging gemaakt kunnen worden van de risico's.
		Antwoord	Voor de ontwikkeling van De Wijk Fase 1 en 2 is in september 2010 een milieueffectrapportage (http://www.commissiener.nl/advisering/afgerondeadviezen/2410) opgesteld, waarin de milieueffecten in de biosfeer zowel als in de ondergrond beschreven worden. Daarnaast is er als onderdeel van het milieueffectrapport een speciale natuurtoets uitgevoerd met als doel het opsporen van eventuele strijdigheden van de voorgenomen ruimtelijke ontwikkeling met de huidige Wet natuurbescherming en de planologische bescherming van de EHS (Ecologische Hoofdstructuur). In het toetsingsadvies uit 2010 is de Commissie m.e.r. van oordeel dat de essentiële informatie in het milieueffectrapport aanwezig is om het milieubelang volwaardig mee te wegen in de besluitvorming rond wijziging bestemmingsplan en verlenen van omgevingsvergunningen. In juli 2016 is een addendum op het milieueffectrapport "Aardgas+ De Wijk" opgesteld, uitgevoerd door Royal Haskoning DHV (2016 kenmerk: P&SBC7859R002D02), om de effecten van De Wijk Fase 2 te beschrijven. Daarbij zijn in het bijzonder de effecten bij de aanleg van de

			<p>nieuwe locatie De Wijk-100 onderzocht.</p> <p>Voor de nieuwe locatie De Wijk-100 wordt in het addendum op het milieueffectrapport nader ingegaan op de gevolgen van bodemdaling en op het mogelijke risico van aardbevingen. De studie toont aan dat de milieueffecten ten aanzien van de situatie in 2010 onveranderd zijn gebleven of in het verlengde liggen van de milieueffecten zoals beschreven in het inmiddels goedgekeurde bestemmingsplan voor De Wijk-100.</p> <p>De minister concludeert dat de m.e.r. rapportage en het addendum hierop in 2016 volstaan aan de huidige maatstaven en toetsingskaders en zal daarom de zienswijze niet overnemen.</p>
8f	2	Zienswijze	<p>Indiener stelt dat het winningsplan volstaat met aannames. Het woord verwacht komt in het winningsplan 35 keer voor, de woorden "het kan" komt 48 keer voor, het woord "mogelijk" 31 keer en het woord "kunnen" 27 keer. Een winningsplan met zoveel onzekerheden en aannames mag eenvoudig weg niet geaccordeerd worden zonder de nadrukkelijke risico's alvorens te onderzoeken.</p>
		Antwoord	<p>De technische berekeningen door NAM zijn geverifieerd door SodM, TNO en de Tcbb en SodM concludeert dat het winningsplan voor De Wijk Fase 2 voldoet aan de wettelijke eisen. Voorspellingen worden gedaan op basis van fysische wetmatigheden die in het algemeen de werkelijkheid goed benaderen. Daarbij is nadrukkelijk rekening gehouden met onzekerheidsmarges die inherent zijn aan dit soort analyses. Dit heeft de informatie opgeleverd op basis waarvan besluitvorming kan plaatsvinden. Mocht in de toekomst blijken dat de bodemdaling of seismische risicoanalyse afwijkt van de prognose zoals beschreven in het winningsplan, of als voorzien wordt dat de cumulatieve productie uit een voorkomen gaat uitkomen boven de prognose van de maximale cumulatieve productie zoals in het winningsplan beschreven, dan kan de gaswinning niet worden voortgezet op basis van dit winningsplan, waarover dan opnieuw besluitvorming dient plaats te vinden.</p> <p>De minister toetst een winningsplan op onder andere de veiligheid voor burgers en infrastructurele werken door de gevolgen van bodemdaling en bodemtrillingen te onderzoeken. Hiervoor wordt altijd naar het maximale effect getoetst (verwachting plus de onzekerheid). Op basis van alle ingewonnen adviezen verbindt de minister wel de nodige voorschriften aan zijn instemming, zodat de gaswinning op een verantwoorde en veilige manier kan plaatsvinden.</p>
8g	3	Zienswijze	<p>Indiener heeft op blz. 19 van het ontwerp-instemmingsbesluit gelezen dat de NAM kan beginnen met de winning ook al zijn de afspraken met het waterschap nog niet gemaakt, omdat dit de exploitatie van een oud gasveld betreft. Indiener vraagt zich af of het hier een nieuwe winningsmethode betreft en ook een nieuwe winlocatie, nl. de Wijk 100.</p>

		Antwoord	De minister bevestigt dat het een nieuwe winningsmethode betreft en dat hiervoor twee nieuwe productielocatie zijn aangelegd. De zienswijze refereert naar het uitstellen van de start van de productie De Wijk Fase 2 totdat de decentrale overheden hebben besloten welk interventiescenario het meest geschikt om de nog te verwachten bodemdaling te compenseren. De minister concludeert dat één van de redenen om dit advies niet over te nemen is dat er uit de diepere reservoirs van het De Wijk veld al lange tijd gas geproduceerd wordt, wat reeds heeft geresulteerd in een bodemdaling van 14 cm in het diepste punt van de bodemdalingssom en dat deze gasproductie en bijkomende bodemdaling ook op dit moment plaatsvindt voordat er met de productie De Wijk Fase 2 begonnen is.
8h	4,5,7,8,10,11	Zienswijze	Indiener verzoekt de eerste zin van Artikel 3 als volgt aan te vullen: "Voorafgaand aan de start van de gaswinning van De Wijk Fase 2 dient de NAM ten genoegen van de Inspecteur Generaal der Mijnen een meet- en regelprotocol voor de gaswinning van De Wijk Fase 2 in bij de minister van Economische Zaken en Klimaat".
		Antwoord	Indiener verzoekt om "ten genoegen van de IGM" toe te voegen aan Artikel 3 opdat het door de NAM ingediende protocol door de adviseurs van het ministerie wordt beoordeeld en hun goedkeuring krijgt. De minister wijst erop dat de NAM het meet- en regelprotocol voordat Fase 2 van start gaat ingediend heeft. De minister zal het meet- en regelprotocol voor leggen aan SodM. De minister zal de NAM indien nodig verzoeken om het protocol aan te passen op basis van de beoordeling van SodM. Het protocol werkt op grond van artikel 4 van het instemmingsbesluit door in het meetplan. Indien het meetplan niet voldoet wordt niet voldaan aan de instemming van de minister en kan niet met de winning worden aangevangen.
8i	6	Zienswijze	Indiener stelt dat er in het ontwerp-besluit niet wordt verwezen naar de 673 miljoen Nm ³ extra gaswinning. Als genoemde extra winning eerder dan de datum genoemd in het ontwerp-besluit gehaald wordt, moet de winning naar mijn mening stopgezet worden. Dus winning toestaan tot uiterlijk 2030, of zoveel eerder wanneer 673 miljoen Nm ³ extra gas is gewonnen. Er dient dus een 'nulmeting' plaats te vinden zodat de extra gaswinning bijgehouden kan worden. Bovendien moet de gaswinning stopgezet worden zodra er sprake is van voortschrijdende technieken waardoor er mogelijkheden zijn ontwikkeld voor duurzame energieopwekking die voldoende capaciteit op kunnen leveren. Enkel het geldelijk belang van de NAM en diens aandeelhouders mag niet zwaarder wegen.
		Antwoord	De NAM verwacht voor het midden scenario nog 673 miljoen Nm ³ gas te kunnen produceren en

			<p>voor het hoge scenario nog 904 miljoen Nm³ gas. In Artikel 1 van het instemmingsbesluit wordt beschreven dat de NAM instemming van de minister krijgt om nog maximaal 904 miljoen Nm³ gas te produceren met het De Wijk Fase 2 winningsplan. Dat betekent dat als de NAM voorziet om tot en met 2030 meer dan die 904 miljoen Nm³ te produceren, zij een gewijzigd winningsplan in zullen moeten dienen. Hiervoor zal dan dus wederom advies worden ingewonnen bij SodM en de decentrale overheden.</p> <p>De toezichthouder, Staatstoezicht op de Mijnen, houdt toezicht op de naleving van het winningsplan en controleert dus ook of de NAM zich aan de maximale productie houdt. In het geval de NAM over het maximum van 904 miljoen Nm³ gas heen zou gaan, dan zal SodM handhavend optreden.</p> <p>Het stoppen van de gaswinning wanneer er voldoende duurzame energieopwekking en capaciteit is, kan niet als randvoorwaarde voor deze instemming dienen. Ter beoordeling of met een wijziging van het winningsplan kan worden ingestemd, wordt het winningsplan getoetst aan artikel 36, eerste lid, van de Mijnbouwwet. De minister kan slechts geheel of gedeeltelijk instemming weigeren of daaraan voorschriften of beperkingen verbinden, indien één van de punten 'a' tot en met 'd' in subparagraaf 4.1 van het instemmingsbesluit van toepassing is.</p>
		Conclusie	<p>Gelet op bovenstaande onderdelen van de overige zienswijzen zijn er geen doorslaggevende gronden om het instemmingsbesluit De Wijk Fase 2 te wijzigen.</p>